

udaltop

UDALETAKO
EUSKARA
ZERBITZUEN
TOPAKETAK

IZENBURUA:

CANVIANT ELS HÀBITS LINGÜÍSTICS: REALITATS I MITES

EGILEA:

Miquel Strubell i Trueta

DATA:

2017/05/11

Índex

1. Introducció.....	2
2. La conducta humana i l'aprenentatge	3
3. L'establiment i modificació dels hàbits.....	4
4. Els hàbits lingüístics: desenvolupament i modificació.....	6
5. Alguns exemples de modificació dels hàbits lingüístics	8
6. En resum.....	11
7. Bibliografia.....	13

1. Introducció

Primer de tot, vull dir que és una gran satisfacció poder agrair l'organització pel fet d'haver insistit que jo us adrecés aquestes paraules en llengua catalana. Ho ha fet sabent que tots els assistents teniu un servei d'interpretació a mà (vaja, a orella!); i és un gest que subratlla per una banda la realitat del respecte per la diversitat lingüística, i per l'altra, la confiança que donen els bons professionals i les tecnologies per garantir una eficaç comunicació en un món on les dinàmiques porten cap a l'ús públic creixent d'un nombre molt reduït de llengües.

Dit això, també agraeixo i molt el fet d'haver estat convidat a presentar-vos aquesta ponència. Se m'ha invitat a parlar sobre el tema "Canviant els hàbits lingüístics: Realitats i mites" i ho faré des de la meva doble condició de titulat en psicologia (sobretot, la psicologia de l'aprenentatge i la psicologia social) i especialista, durant anys, en planificació lingüística (de l'estatus, no pas del corpus).

Ho faré dividint el meu parlament en els següents quatre apartats:

- La conducta humana i l'aprenentatge
- L'establiment i modificació dels hàbits
- Els hàbits lingüístics: desenvolupament i modificació
- Alguns exemples de modificació dels hàbits lingüístics

Vull argumentar que és quasi impossible afrontar el tema del canvis en els hàbits lingüístics de la persona plurilingüe sense abans entendre els hàbits en general, i les seves característiques.

2. La conducta humana i l'aprenentatge

En general, els animals -els éssers humans inclosos- aprenen a fer coses que ens reporten beneficis o ens resolen un problema.

Els instints.

Els animals superiors (els mamífers sobretot) només es guien en part pels **instints**. Un instint és una conducta que és genèticament programat en una espècie sencera. No és el resultat d'aprenentatge, i pot ser observat en tots els membres d'una espècie. Per exemple, entre els ocells, hi ha conductes com ara fer un niu o una dansa nupcial que fan fins i tot ocells criats en captivitat sense cap contacte amb altres ocells de la mateixa espècie. Els anegüets segueixen la seva mare sense haver d'aprendre aquesta conducta. Les aranyes fan teranyines sense cap entrenament. I òbviament, aquests instints tenen un alt valor als efectes de la supervivència de l'individu i de l'espècie.

L'aprenentatge

Altres conductes, en canvi, són apreses per la interacció de cada animal amb el seu entorn, sigui l'entorn social sigui l'entorn natural. El cas clàssic són els estudis de Wolfgang Kohler amb ximpanzès, que aprenien -per exemple- a encaçar un plàtan a través dels barrots de la gàbia, gràcies a l'ús d'un bastó. A més, els animals superiors tenen una gran capacitat d'aprendre per imitació. En tots els casos, però, hi ha d'haver un premi, una compensació que reforci la conducta: com ara, poder-se menjar el plàtan.

Si arran d'un estímul concret (per exemple, una sensació de tenir set) un animal salvatge busca, busca i finalment troba una font i satisfà la seva necessitat bevent-hi aigua, la segona vegada que tingui set és probable que trigui menys temps a atansar-se a la mateixa font d'abans. I, depenent de la intel·ligència de l'animal en qüestió, aprendrà a anar directament a aquella font cada vegada que tingui set, fins que es converteix en un hàbit:

“Un hàbit, des del punt de vista de la psicologia, és una forma més o menys fixa de pensament, disposició o sentiment adquirit a través de la repetició prèvia d'una experiència mental.” (1903)¹

I novament, aquestes conductes, ara apreses, també tenen un alt valor als efectes de la supervivència de l'individu (i per tant, de l'espècie).

¹ *American Journal of Psychology* (1903). Citat a <https://en.wikipedia.org/wiki/Habit>

3. L'establiment i modificació dels hàbits

3.1. Les característiques d'un hàbit

Jo hi afegiria dues característiques dels hàbits a aquesta definició ja antiga: primera, que són conductes observables -i no només pensaments interiors o sentiments-, i segona, que són conductes que es fan sense pensar-hi: esdevenen automàtiques, interioritzades, rutinitzades, i la decisió de fer-les inconscient.

Una definició més acurada, doncs, seria

“Una conducta adquirida per repetició freqüent o per exposició fisiològica, que es manifesta en la regularitat de la conducta o en l'augment de la facilitat d'aquesta conducta, i que s'ha convertit en gairebé o completament involuntària”.²

Ara bé, no necessàriament servirà sempre l'hàbit. Què passarà si la font s'asseca, o s'hi instal·la un animal carnívor? Doncs, en consonància amb el que hem dit, els animals -i nosaltres- aprenen a no fer coses que els (ens) reporten perjudicis. Després de veure que la font és seca, l'animal haurà de buscar aigua en un altre lloc, i aviat aprendrà a no visitar aquella primera font, perquè ja no li reporta el benefici: no queda reforçada la seva conducta per cap premi.

Tenim molts exemples de **canvis d'hàbits provocats per canvis de circumstàncies**, quan l'hàbit primer deixa de tenir sentit, o fins i tot arribar a contraproductiu. En aquest cas esdevenim bruscament molt conscients de l'hàbit. Un bon exemple, el dia 3 de setembre de 1967 va ser el Högtrafikomläggninge: els suecs es van despertar després que durant la nit els 360.000 senyals de carretera per conduir per l'esquerra s'havien canviat, i tothom havia de conduir a la dreta.³ No sé si el caos que veiem a la fotografia va ser general a tot el país: però el cert és que els suecs van haver de canviar a fons un hàbit fonamental per a la circulació del tràfic.

Abans havien fet el mateix canvi el Canadà, Polònia i Espanya (el 1924), i el 1928 Brasil i Portugal.

Per culpa de la inconsciència de l'hàbit, alguna vegada he tingut un ensurt a la carretera. Per exemple, quan vivia a Anglaterra, vaig travessar el canal de la Mànega amb el meu cotxe britànic (bé, en un ferri per ser més exacte!). Després de menjar-me el sandvitx, parat al costat d'una recta carretera de Normandia, em vaig trobar al cap d'un minut amb un francès boig, que venia cap a mi a la meua banda de la carretera. Sort que de seguida em vaig adonar que l'equivocat era jo, i vaig posar-me a la dreta. Ell devia pensar “un autre anglais fou!”.

Hi ha **hàbits personals que tenen la seva utilitat**. Aquí teniu el meu sogre amb la seva dona i membres francesos de la família. És un home encara inquiet, de molts talents, entre ells violinista -actiu- i carnisser -jubilat-. Però té un problema insalvable: a diferència de la resta de la meua família, és incapaç de recordar que per evitar un xiulet molest que puja in crescendo de volum, al meu cotxe s'ha de cordar el cinturó de seguretat. Aquest hàbit -útil, m'ho reconeixereu- no l'ha adquirit, ell que no ha tingut mai cap vehicle.

² Merriam Webster Dictionary: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/habit>

³ <https://www.wired.com/2014/02/throwback-thursday-sweden/>

Hi ha hàbits, però, **que no s'associen amb un benefici concret. Semblen arbitraris**. Un tic és un hàbit. I també ho és posar-se les sabates començant pel peu esquerre. O el peu dret. Però fins i tot quan semblen arbitraris, els hàbits tenen un avantatge enorme: alliberen el còrtex del cervell de la necessitat de prendre decisions en situacions rutinàries. No diem "Aviam, m'haig de posar les sabates. Quina poso primer? La que tinc més a prop? Com ho decidiré?...". I a l'hora d'esmorzar mig adormits, l'hàbit ens evita d'haver de demanar-nos si farem torrades o no, si bullirem aigua per fer el te, si agafarem les taronges per fer un suc: simplement posem la ràdio i l'escoltem, mentre portem a terme tota una sèrie de conductes habituals i rutinàries sense pràcticament pensar-hi.

Els psicòlegs tenen maneres de modificar la conducta experimentalment. En el laboratori, i sobretot amb les sofertes rates blanques, els psicòlegs provoquem l'establiment d'hàbits apresos, amb estímuls positius com ara, donar una pastilla de menjar quan la rata fa una determinada acció; o amb estímuls negatius. Per exemple, quan s'encén un llumet (l'estímul) els animals aprenen molt de pressa que disposen d'uns moments per saltar de la graella metal·lica abans d'una (petita!) descàrrega elèctrica. Així l'eviten.

3.2. Els hàbits socials

Hem vist que hi ha hàbits de caire personal: com ens vestim, si prenem precaucions per la seguretat, si tenim tics, etc. Però als efectes del que estem comentant avui, el més interessant són els hàbits socials, els hàbits que té una persona que es comunica i es relaciona (lingüísticament o no) amb altres persones. Aquests hàbits estan molt condicionats per les expectatives socials. Hom espera que la persona actuï d'una determinada manera en una determinada circumstància. I això varia d'una cultura a una altra. En una cultura deixar menjar al plat és de "mala educació". En una altra, ho és acabar el menjar del plat. Cada cultura té una distància considerada apropiada, o correcta, entre persones que no es coneixen, per a una conversa informal. Aquesta distància és més gran al nord d'Europa, i més curta al sud d'Europa. Potser el mite del "latin lover" ve en part per la diferent interpretació del significat de la distància de l'altre.

El que és evident dels hàbits socials és la seva utilitat. Es converteixen en normes compartides, que permeten l'engranatge lubricat de les relacions entre persones. No conformar amb aquestes normes comporta el risc de ser percebut com a antisocial, descortès, maleducat... com el que en anglès es diu "deviant". D'aquí a uns moments veurem si sempre és així...

3.3. Eliminant i canviant els hàbits

Ja hem vist que no tots els hàbits són bons, si més no per sempre. També hi ha mals hàbits: un patró de comportament no desitjat. Els exemples més corrents són ara mossegar-se les ungles -una conducta visible- o accions compulsives com ara el joc, o encara un hàbit menys palpable: el de la dilació, l'anar deixant per a un altre moment una tasca que s'hauria de dur a terme.

Sigui per mals hàbits o per hàbits que han deixat de tenir la seva funció (o, per canvis contextuals, han esdevingut contraproductius), els psicòlegs tenen maneres d'eliminar (o extingir, en diem) aquestes conductes no desitjades. Sovint, el primer pas consisteix a elevar al nivell de consciència un procés que és inconscient o semiconscient. Això ho veiem molt clarament quan el canvi és provocat per un fet extern, com ara trencar-se el braç!...

4. Els hàbits lingüístics: desenvolupament i modificació

4.0. Introducció

Ara entrem en la part central de la meva ponència. Ara parlarem de la llengua. O per ser més precisos, de les llengües i el seu ús.

Ja sabem la finalitat del llenguatge i de les llengües. L'obvietat és que són per comunicar-se, però en l'aspecte oral (l'original i més generalitzat) no només comuniquen el contingut de missatges sinó que donen molta més informació (o si més no, de pistes) a l'interlocutor sobre el parlant: el seu origen, el seu nivell d'instrucció, la seva identitat...

A més, a una persona incorporar una nova llengua al repertori li pot generar confiança i augmentar l'autoestima, o pot posar en crisi la seva identitat grupal, pel fet d'acostar-se a un grup percebut com a dominant, intolerant o amenaçador, o simplement molt diferent. Aquestes pors són un element clau per explicar part dels fracàs de molts cursos de llengua. M'hi tornaré a referir després.

Naturalment, no podem parlar de canviar hàbits lingüístics si la persona no té la tria efectiva a l'abast, si no té prou domini de la segona llengua. Per tant, haurem de donar per suposat, en aquest apartat, que la competència bi- (o pluri-) lingüe ja hi és. Es tracta, doncs, d'activar mecanismes perquè aquesta persona reaccioni de manera diferent de com ha fet fins el moment, davant d'un estímul ja familiar.

El repte, per tant, no és simplement -com en el cas del meu sogre- que adquireixi un hàbit per a una situació nova, sinó que substitueix un hàbit (conduir a l'esquerra, en el meu cas) per un altre de nou (conduir a la dreta!). I en temes de tria de llengües, sempre és així.

És més: encara que tinguem la competència en dues llengües –o més-, en el cas de la interlocució amb una persona que no coneixem, abans de substituir un hàbit ja creat, d'acord amb una norma social (la d'adaptar-se a la llengua dominant) hem de fer un salt al buit. Qui ens diu que l'altre ens entendreà? Qui ens diu que serà eficaç parlar en la llengua dominada? Qui ens diu que l'altre, davant d'una "infracció" de la norma, que no s'ho agafarà malament? En cada context concret hi pot haver una determinada proporció dels possibles interlocutors que no sàpiguen la llengua que voldríem promoure. Poden ser turistes, en uns llocs, o persones residents al territori que no han après la llengua, o...

L'estratègia més senzilla és d'ajudar a discriminar entre estímuls. Ho tindrà molt difícil un matrimoni que, tot i essent tots dos bilingües, vulgui canviar de llengua de relació habitual entre ells. Serà molt més factible canviar un hàbit, -com ara parlar amb desconeguts, al carrer, en espanyol o francès- si alguna cosa ens permet diferenciar, discriminar un interlocutor concret -sobretot, el que és molt probable que ens entengui- de tots els altres.

I en aquesta qüestió les administracions hi poden contribuir, ajudant a canviar la percepció social mitjançant campanyes publicitàries, perquè els que volen adoptar l'hàbit de parlar en la llengua del territori percebin que (gairebé) tots els d'un determinat perfil –per exemple, els joves- acceptaran de bon grat aquest hàbit, perquè la llengua l'entenen, el comprenen. Encara que no el parlin en resposta. I si el primer hàbit a canviar és la llengua per iniciar la conversa amb un desconegut, aquí cal canviar també un segon hàbit: el d'adaptar-se a la llengua en què ens contesti l'interlocutor!

També serà molt més factible canviar un hàbit, amb una persona coneguda, si s'ha decidit mútuament que l'objectiu de l'intercanvi serà novedós. Amb una de les meves parelles lingüístiques, la Michelle, vam parlar sempre en català durant les sessions pròpies de voluntariat; però després ens hem anat veient, sovint parlant en el que és la nostra llengua materna (o paterna!) comuna: l'anglès.

Molts tenim l'experiència de poder canviar l'hàbit lingüístic amb una persona coneguda a qui fa molts anys que no hem vist.

En sentit contrari, els hàbits són resistents! Així, tornant una vegada en un tren nocturn de Santander (a Barcelona!), una senyora es va estranyar molt i molt de veure-m'hi, quan feia poques hores que aquella persona (un gendre, crec, o un nebot) havia embarcat en la barca de pesca amb destinació a l'Atlàntic del sud! La vaig convèncer, finalment (no recordo si li vaig haver d'ensenyar el DI i tot!) del seu error...però fins que es va adormir, em va continuar parlant de tu!

En un treball que vam editar el 2011 Isidor Marí i jo mateix (Marí i Strubell 2011), vam recollir uns articles, traduïts o redactats en català, per orientar el professor de llengües. Seguint les conclusions de treballs de Peter MacIntyre o Dornyei, entre d'altres, vam demostrar que l'efectivitat de l'aula és més gran quan el professor el pot orientar cap a un objectiu molt concret: aconseguir, mantenir i augmentar la “**voluntat de comunicar**”, the willingness to communicate. La seva piràmide la posa com a clau per aconseguir l'èxit (Comajoan i Gomàriz 2008). Recomano la lectura del llibre i de les conclusions d'una ponència seva, traduïda al català, presentada en un seminari de la UOC el 2007 (MacIntyre 2007), i referida a les llengües que ell en diu “heretades”.

Abans de comentar alguns exemples, deixeu-me reiterar que el paper social de cada llengua és crucial. Si un taxista madrileny (sempre deu ser el mateix: n'expliquen mil anècdotes, però jo mai no hi he tingut cap problema!) pot interrompre una conversa entre dos clients catalans per intentar imposar-hi l'espanyol, però demana disculpes quan els altres li repliquen (falsament!) que estan parlant en portuguès, veiem fins a quin punt l'ús públic d'una llengua (i, afegiré, la seva transmissió intergeneracional) pot ser condicionat per prejudicis i estereotips socials!

En resposta a un altre tuit, in tal Josep Querol de Mallorca va escriure sarcàsticament, l'agost de 2016:⁴ “Como todo el mundo sabe. Todas las lenguas se inventaron para comunicarse menos el catalán, que se inventó para joder.” Per canviar una norma social com és el de la mal anomenada “deferència” lingüística, cal que en tota la nostra con

⁴ <https://twitter.com/JosepQuerol/status/761177227170021376>

ducta no-verbal es contraresti la impressió -en emprar la llengua estigmatitzada- de voler divergir socialment, de voler distanciar-nos de l'altre, de voler transgredir una norma social.

5. Uns exemples de modificació dels hàbits lingüístics

El llenguatge -i ho diferencio de "la llengua"- influeix en el pensament i per tant en la conducta social. Es tracta de la hipòtesi Sapir-Whorf. Per tant, és lògic pensar que els canvis en els hàbits en l'ús del llenguatge també poden canviar la conducta social i l'actitud davant el món (the "mind-set"). Veurem uns exemples de diferents països i contextos.

El que cal dir d'entrada és que canviar uns hàbits lingüístics desenvolupats - per imitació o per aprenentatge directe- d'acord amb unes normes socials establerts en un grup determinat, vol dir trencar aquelles normes. Potser a la llarga volem promoure que es canviïn, les normes. Però de moment és probable que altres membres del grup interpretin la nova conducta, el nou hàbit, com a una infracció de la norma, com insinuava el tuit. Tinguem-ho present!

5.1 Els centres de menors de Corea del Sud

Una experiència a centres per a delinqüents juvenils de Corea del Sud (monolingües, per cert) sembla indicar que l'entrenament en l'evitació de paraulotes i llenguatge abusiu condueix "de forma natural" a canvis molt positius en la conducta social dins del centre, i també en l'actitud davant el món (Yun Suh-young 2016):

Changes in language behavior bring change in a person's mindset. Students learn to respect each other and their teachers.

"It's difficult to tell students to change their mindset at first because they don't know how. But changing language habits naturally leads to a change in mindset and behavior," said Lee [Jong-su].

The school plans to educate detainees' parents or guardians on their language habits as well because it impacts on juveniles dramatically.

Per tant, els nous hàbits lingüístics poden tenir resultats socials molt favorables.

Però l'experiència que acabo de descriure és en un entorn monolingüe.

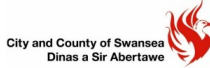
Aquesta mena de modificació de conductes és més factible en un entorn molt controlat, com ara una «institució total» - concepte desenvolupat per Erving Goffman -, és a dir, un sistema social aïllat i tancat, el propòsit principal de la qual és controlar la major part dels aspectes de la vida dels seus participants. Entre els exemples trobaríem els internats, les presons, els campaments d'entrenament militar i els hospitals psiquiàtrics... i voluntàriament, els tallers que organitza periòdicament el doctor Ferran Suay, com esmentaré d'aquí a un moment!

5.2. Escoles secundàries el País de Gal·les

City and County of Swansea

Welsh in Education Strategic Plan 2017-2020

En un entorn bilingüe com és el

del País de Gal·les, trobem un

pla estratègic molt interessant

en marxa (Swansea 2017). No hi puc entrar amb detall però sí esmen-

tar el mecanisme que tenen algunes escoles: les **Professional Learning**

Communities (PLC, comunitats professionals d'aprenentatge). Una escola secundària, per exemple, YG Bryn Taw, té sis comunitats en funcionament per a atendre diferents necessitats o reptes, una de les quals és justament el **PLC de modificació d'hàbits lingüístics**. L'escola, cal dir-ho, es troba en una ciutat profundament anglicada (la segona més poblada de Gal·les), però amb una clara voluntat institucional per promoure la llengua gal·lesa.

5.3. El voluntariat per la llengua

El canvi d'hàbit lingüístic -un cop assolida la competència activa necessària- és més fàcil com més novedosa sigui la situació, com més deliberat sigui el canvi d'hàbit («jo parlo amb forasters en castellà»), com menys formal sigui el context, i com més simple sigui la situació. M'explicaré amb un exemple: el dels voluntaris lingüístics (o «parelles lingüístiques»). El programa **Voluntariat per la llengua (VxL)**, impulsat des de 2003 per la Direcció General de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya i gestionat pel Consorci per a la Normalització Lingüística arreu de Catalunya, va arribar fa un any i mig a les 100.000 parelles lingüístiques (Generalitat de Catalunya 2015).

Per a cada membre de la parella, la mateixa parella és novedosa: és gent que no es coneix abans. Això facilita la creació d'un hàbit, a l'hora de triar la llengua de relació. Per tant és ben deliberat el canvi, i es fa amb un mínim de tensió: és volgut en tant que és la raó de ser de la relació. La situació també és informal: no és davant d'un públic, no és amb micròfon, no és amb una temàtica complexa ni en una situació complexa: és una simple conversa, que s'anirà repetint, entre dues persones. Té tots els punts per reeixir, i les xifres així ho confirmen.

El programa té altres aspectes: així, més de 3.000 comerços, bars, restaurants, etc. hi col·laboren: a més de parlar en català amb els aprenents, els ajuden a practicar-lo.⁵ A Santa Coloma de Gramenet, també, el Centre de Normalització ha fet una experiència interessant i ben valorada, amb «Establiments col·laboradors» (de Rosselló 2013).

Recordo, ja fa 25 o 30 anys, un programa semblant a Iruña, i segurament n'hi ha més arreu d'Euskalherria. En tots aquests programes, el que voluntàriament vol desenvolupar un hàbit nou té el coixí de seguretat: el seu entorn entén i comparteix el seu desig, i l'acompanya. El risc de la relliscada o del ridícul es redueix a zero (o gairebé!).

⁵ <http://www.vxl.cat/establiments>

5.4 Tallers d'espai lingüístic personal (TELP)

Per a persones amb una consciència lingüística clara, i una frustració davant la dificultat de canviar un hàbit lingüístic personal, hem d'esmentar els coneguts tallers creats pels professors Ferran Suay i Gemma Sanginés.⁶ Tinc entès que esteu al corrent de les seves experiències i per tant només esmento aquests tallers sense entrar a la seva dinàmica.

5.5 La repressió dels hàbits lingüístics

Cal no oblidar mai experiències passades en el sentit de reprimir l'ús de determinades llengües.

El nom mateix del programa català que hem esmentat ens recorda un dels seus aspectes vitals. Només defenso el canvi d'hàbits lingüístics quan és conscient i voluntari. Ni vull contemplar els mètodes repressius, propagandístics d'antany. N'hi ha un vergonyós recull en un blog, a <http://blogdelviejotopo.blogspot.com.es/2014/01/>: "Habla la lengua del imperio". "Si eres español habla español". "Sea Patriota – No sea bárbaro".⁷ Fins i tot "No ladres como un perro". En altres fonts trobem referències a rètols en els autobusos o escoles: "prohibido escupar y hablar catalán". Un fàstic tot plegat!

El rebuig no és menor pel fet de saber que a la Bretanya, al País de Gal·les o en altres llocs s'utilitzaven mètodes semblants de repressió per forçar un canvi d'hàbit que, en aquests casos, s'associava amb un sentiment de vergonya. "No parlis bretó ni escupis a terra". La perversitat d'aquests mètodes era més gran encara, quan qui havia de denunciar la conducta lingüística reprimida a l'escola eren els mateixos companys i/o companyes de classe: qui es quedava al final de la classe amb l'"anell" o el "Welsh Not" penjat al coll era qui, per exemple, havia de netejar la pissarra abans de poder marxar.

Què podem aprendre d'aquestes pràctiques abominables? Segurament poca cosa: però demostrar que aquests càstigs ja no hi són requereix posar el peu lingüístic a l'aigua de la piscina, per veure si ara és a una temperatura acceptable. El que no podem predicar és que un exèrcit de voluntaris vagi per tota Euskalherria cridant "Nirekin hitz euskaraz!" als transeünts, imitant el que ens han cridat a nosaltres en el passat!

Sí, en canvi, podríem fer practiques més positives: anar pel carrer demanant cada pocs passos alguna cosa ben innocent als vianants com ara l'hora, o la ruta per anar a l'ajuntament. Això ens pot, sense gaire "risc" social, fer veure fins en quin punt podem fer servir la llengua en entorns concrets.

⁶ <http://www.tallersperlallengua.cat/qui-som.html>

⁷ <http://3.bp.blogspot.com/-U7Bbi-IrOLs/UZQUS7x3QyI/AAAAAAAAAf6A/At5N00XNHU/s1600/EI+delicte+de+ser+catal%C3%A0+a+EspanyaHA-BLE+BIEN.gif>

5.6. La perdurabilitat dels hàbits lingüístics

I aquí tornem a la psicologia de l'aprenentatge. Com podem desaprendre un hàbit que servia per evitar un càstig -com ara una descàrrega elèctrica- quan, sense saber-ho, la descàrrega ja no hi és perquè s'ha desconnectat? Pensem en tota aquella gent gran -parlem de milions- que han tingut alguna vegada durant els anys negres de la dictadura una experiència desagradable, com ara que un senyor malcarat, a la farmàcia o a la comissaria, els cridés "En español!", i que des d'aquell temps, per evitar situacions semblants, sempre s'ha adreçat als desconeguts en castellà (o francès, o...). Com podrà saber aquesta gent que si tornen a fer servir -en segons quines situacions- la seva llengua, no els passarà res? Com la descàrrega elèctrica desconnectada, és molt possible que no posin a prova l'hàbit, i continuïn fent servir l'espanyol (o el francès...) fins que es morin.

Altres hàbits perduren simplement per la comoditat. *La Vanguardia* va ser fundada com a diari en espanyol el 1881.⁸ Al cap de 130 anys, va passar una cosa el 3 de maig de 2011 -ara n'acaba de fer sis anys (i significativament, poc

després de la primera enorme manifestació post-autonomista -la del 8 de juliol de 2010, en protesta contra la sentència del Tribunal Constitucional per l'Estatut d'Autonomia de 2006). Aquell dia *la Vanguardia* va començar a editar-se en doble versió. Doncs bé: a molts lectors catalanoparlants, sobretot els que no havien estudiat català a l'escola, els va costar molt decidir-se a passar a la versió en català. I no és que sigui especialment difícil llegir-lo!

5.7. Hàbits lingüístics... no lingüístics!

Els hàbits lingüístics, curiosament, en segons quines cultures poden ser no lingüístics! Dit d'una altra manera, amb un exemple concret, Aurora Feeney-Kleinfeldt explica que a les cultures maies, el silenci -la comunicació no verbal- forma part de les normes de "bona educació":

"Nonverbal cues are increasingly recognized as playing a huge role in communication, yet no work that I've read on language shift has discussed the relevance of language-specific nonverbal communication in relation to changing language habits. Part of the experience of speaking Maya in this region seems to be particular forms of silence. When I was able to perform a silent greeting I felt more connected to the place and people than all my time being "polite".⁹

⁸ El rei Alfons XIII va atorgar al fill i nebot dels dos fundadors, Ramon Godó Lallana, el títol de Comte de Godó el 1916, i el 2008, el seu nét, l'actual III comte, Javier Godó Muntañola, va rebre el títol de gran d'Espanya del rei Joan Carles "como muestra de mi Real aprecio".

⁹ <http://clas.berkeley.edu/research/studying-yucatec-maya-language>

6. En resum

Què hem pogut veure al llarg de la meva exposició, pel que fa als hàbits lingüístics, i sobretot, a l'hàbit de tria de llengua entre els bilingües? Primer que no hi ha una solució màgica, una pedra filosofal!

- a. Són inconscients.
- b. Són resistents al canvi, fins i tot en entorns canviats.
- c. Estalvien processos de presa de decisions, i esdevenen rutinaris.
- d. Poden ser arbitraris, o poden tenir una funció (de seguretat, de satisfer necessitats...).
- e. Són socials, i per tant produeixen efectes en una o més persones.
- f. Solen establir-se en funció d'unes normes socials no escrites (més aviat imposades).
- g. Són molt difícils de canviar:
 - a. Primer, han de pujar a la superfície de la consciència de la persona.
 - b. Després, la persona l'ha de voler canviar.
 - c. Per establir un hàbit nou primer s'ha d'extingir-ne un altre.
- h. Poden afavorir nous hàbits lingüístics...
 - a. un entorn molt controlat,
 - b. una tasca simple,
 - c. un interlocutor nou
 - d. un ambient relaxat, no amenaçador
 - e. motivació alta
 - f. models de conducta per imitar....

Podríem fer la llista més extensa. Però voldria acabar aquí, amb una petita reflexió final.

Milers i milers de persones han pogut adoptar hàbits nous, que fan més útil i freqüent per als seus interlocutors l'ús del català als Països Catalans i de l'èuscar, a Euskalherria. Estaria bé que les administracions públiques, els responsables de la política lingüística, subratlessin aquest fet públicament. Estaria bé que donessin suport a iniciatives de creació d'espais socials on des del primer moment tots els seus usuaris sàpiguen que els usos i hàbits lingüístics són els que volem fomentar. Suposo i espero que s'expliquen aquí les experiències de kuadrillas lingüístics, com la de Santurtzi, o la iniciativa *Mintzakuadrillak*¹⁰ que facilita la creació de quadrilles de joves de Getxo, Gasteiz o Donostia perquè puguin parlar i practicar l'èuscar que han après. És per aquí que crec que cal avançar, difonent tants exemples reïxits com pugui ser.

Sé que l'Iñaki m'ha suggerit de tractar algunes altres temes en el text, però prefereixo que serveixin per iniciar el diàleg. Ha estat un plaer preparar i llegir aquesta ponència. Eskerrik asko!

¹⁰ <http://gazteaukera.blog.euskadi.eus/es/2015/01/euskera-en-cuadrilla/>

7. Referències bibliogràfiques

Comajoan, Llorenç i Eva Gomàriz (2008). Actituds i confiança lingüístiques en l'alumnat de sisè de primària en entorns escolars multilingües a Catalunya. <https://www.slideshare.net/cusc/comajoan-gomriz-2008-presentation>

Generalitat de Catalunya (2015). El Voluntariat per la llengua celebra les 100.000 parelles lingüístiques. 09/11/2015. <http://llengua.gencat.cat/ca/detalls/noticia/El-Voluntariat-per-la-llengua-celebra-les-100.000-parelles-linguistiques>

MacIntyre, Peter D. (2007). La voluntat de comunicar-se en una segona llengua: La presa de decisions individual en un context social. 23 pp. https://www.uoc.edu/portal/ca/catedra_multilinguisme/_resources/documents/CA_Barcelona_paper_for_UOC_Conference.

Marí Mayans, Isidor; Miquel Strubell i Trueta (eds.). *La voluntat de comunicar, objectiu de les aules de llengües*. Barcelona, Editorial UOC, 2011. Edició PDF: 2014. <http://www.editorialuoc.cat/la-voluntat-de-comunicar-objectiu-de-les-aules-de-llengues>

de Rosselló i Peralta, Carles (2013). Establiments col·laboradors, una eina per a l'aprenentatge i ús del català. *Llengua i ús: revista tècnica de política lingüística*, Núm. 53. 9 pp. <http://www.raco.cat/index.php/LlenguaUs/article/view/270984/358713>

Swansea (2017). *Welsh in Education Strategic Plan 2017-2020*. City and County of Swansea. <https://democracy.swansea.gov.uk/documents/s31390/10%202%20of%202%20WESP%202017-2020%20Swansea%20v2.0%20Appendix.pdf?LLL=-1>

Yun Suh-young (2016) Politeness helps juvenile criminals behave. *The Korean Times* (Octubre). http://www.koreatimes.co.kr/www/news/nation/2016/10/116_124447.html